

מצב חירום מדיני: פתרון שתי המדינות בסכנה ממשית

עליית מדרגה במדיניות ההתנחלות והסיפוח – סקירת החודשים האחרונים

פרוייקט מעקב התנחלויות, שלום עכשיו, נובמבר 2017

החודשים האחרונים היו חסרי תקדים מבחינת היקף קידום הבניה בהתנחלויות ובמזרח ירושלים, ומבחינת חומרת הפגיעה בסיכוי לפתרון של שתי מדינות. התפתחויות אלה, יחד עם המשך המתקפה על מתנגדי המדיניות הזאת – ארגוני החברה האזרחית – ולצד שינויים בפרשנות המשפטית של המותר והאסור במסגרת ההתנחלות והשליטה בשטחים, מציגים תמונה מדאיגה ומסוכנת שעלולה להוביל את ישראל למצב שבו ייסגר חלון ההזדמנויות לפתרון של שלום לסכסוך.

נראה שממשלת נתניהו מנצלת הזדמנות פוליטית של חולשה של האופוזיציה בישראל, לצד ממשל אמריקני שלא נראה מעוניין כל כך בהגנה על פתרון שתי המדינות, כדי לקדם במהירות מציאות של סיפוח דה-פקטו של אזור C כדי למנוע אפשרות של הקמת מדינה פלסטינית לצד ישראל, שנתפסת ע"י ממשלת נתניהו כאיום על ישראל. (יש לציין שלנתניהו אין עניין להכריז על סיפוח דה-יורה, וכפי שבעבר הוא נמנע מלהכריז על ביטול הסכם אוסלו אך בפועל פעל למנוע את מימושו, כך גם היום, הוא מעוניין במציאות של סיפוח דה-פקטו שימנע הקמת מדינה פלסטינית, ללא צורך להכריז על כך ולהקים עליו את התנגדות העולם והאופוזיציה).

ההשלכות לכך מרחיקות לכת מבחינת ישראל, הפלסטינים והאזור כולו. לכן, אנחנו נדרשים לפעול על מנת לעצור את המגמה המסוכנת, כדי שגם אם לא נצליח בתקופה הקרובה להגיע לשלום – לפחות שלא נהרוס את האפשרות לכך בעתיד.

להלן סקירה של כמה מהמרכיבים המדאיגים של המדיניות הממשלתית.

א. קידום תכניות ומכרזים בהתנחלויות

עליה משמעותית בכמות התכנון - בתחילת השנה הודיע נתניהו כי מעתה ישיבות מועצת התכנון העליונה יתקיימו במרוכז ארבע פעמים בשנה, במטרה להרוויח שקט מביקורת ציבורית ובינלאומית שתתרכז באותם ימים בלבד. ישיבות מועצת התכנון התקיימו בינואר ובפברואר, ביוני ובאוקטובר ואושרו בהן (להפקדה או למתן תוקף) 88 תכניות עם 6,742 יחידות דיור ב-59 התנחלויות שונות. כ-2/3 מהן – 4,471 יח"ד הן בהתנחלויות שישראל תצטרך ככל הנראה לפנות במסגרת הסכם, מחוץ לתוואי הגבול המוצע לפי יוזמת ז'נבה.

לשם השוואה – בשנת 2016 קודמו תכניות ל-2,613 יח"ד; ב-2015 קודמו 1,732 יח"ד; וב-2014 קודמו 6,929 יח"ד. לפירוט והרחבה ראו: [אישורי אוקטובר, אישורי יוני, אישורי ינואר-פברואר](#)

שיא בפרסום מכרזים – מתחילת השנה פורסמו מכרזים לבניית 3,154 יח"ד בהתנחלויות (לא כולל מכרז נוסף לבניית 130 יח"ד במזרח ירושלים). כמחצית מהמכרזים (1,533 יח"ד) היו בהתנחלויות שמחוץ לתוואי הגבול המוצע ע"י יוזמת ז'נבה. לשם השוואה בשנת 2016 פורסמו מכרזים ל-42 יח"ד, ב-2015 – 560 יח"ד, וב-2014 – 2,359 יח"ד.

[לגרף המכרזים לפי שנים ראו כאן.](#)

תכניות ראויות לציון:

התנחלות חדשה עמיחי – ב-30 במארכ 2017 אישרה הממשלה באופן רשמי הקמת התנחלות חדשה בעומק הגדה המערבית, **עמיחי**, בתירוץ של הקמת אתר חלופי למתנחלי עמונה שפנו. זוהי הפעם הראשונה מאז 1991 שהממשלה מקימה התנחלות חדשה באופן רשמי, מלבד התנחלויות שהוקמו ע"י אישור בדיעבד של מאחזים בלתי חוקיים.

התנחלויות ושכונות חדשות נוספות – התנחלויות חדשות נוספות שאושרו השנה הן **ההתנחלות ה"זמנית" לטובת מתנחלי המאחז נתיב האבות**, על אדמות אלח'דר, **וההתנחלות מגרון החדשה** למפוני מגרון; **שבות רחל ב'**, **וכרם רעים**. כל ההתנחלויות הללו הוקמו בתירוץ של פיצויים למתנחלים על פינוי מאחזים שבג"צ הורה לפנות, לצד הכשרה בדיעבד של בניה בלתי חוקית. המדיניות של ממשלת נתניהו להכשיר בדיעבד ולפצות את עברייני הבניה שולחת מסר ברור לפיו הבניה הבלתי חוקית ויצירת העובדות בשטח משתלמת.

התנחלות חדשה בחברון – ב-14/10/17 אישרה מועצת התכנון העליונה **היתר בניה להקמת 31 יחידות דיור** בלב חברון, בשטח שהיה בעבר התחנה המרכזית של חברון וכיום משמש כבסיס צבאי. מדובר בהתפתחות מרחיקת לכת, של הרחבת ההתנחלות הישראלית בחברון בכ-20%, בלב אחד האזורים הכי מתוחים ושבזו אמצעי הביטחון שישראל נוקטת על מנת להגן על המתנחלים מביאים לפגיעה קשה מאוד בזכויות הבסיסיות של הפלסטינים בעיר.

הדבר מצטרף **להקמת המינהלת העצמאית למתנחלי חברון**, ולהחלטת הממשלה לאפשר **למתנחלים שפלשו לבית אבו רגיב בחברון להישאר במבנה** (עניין שתלוי ועומד בפני בג"צ).

ב. קידום והרחבת כבישים:

אחת הדרכים לעבות את ההתנחלויות ואת מספר המתנחלים היא יצירת דרכי גישה נוחות ומהירות. נסיון העבר מראה כי ברגע שנסלל כביש עוקף ניכרת עליה חדה בבניה בהתנחלויות שלאורכו (ראו למשל **ניתוח ההשלכות של כביש ליברמן**). כבישים מהירים מקצרים את זמן הנסיעה מההתנחלויות לערים המרכזיות בישראל ומאפשרות למתנחלים איכות חיים גבוהה במחיר נמוך יחסית.

החודש פורסם כי ראש הממשלה בנימין נתניהו אישר **תקציב של 800 מיליון ש"ח לקידום כבישים**. על פי הפרסומים בתקשורת הכבישים הכלולים בתוכנית המדוברת, ומיועדים כבר לתקציב לשנת 2018, הם: **כביש עוקף חווארה, כביש עוקף אל ערוב, שיקוע קלנדיה, כביש עוקף לובן, הכפלת כביש 446** - כביש המחבר בין ההתנחלות מודיעין עלית לבין צומת שילת. כיום על הציר, לאור גידול האוכלוסיה, קיימים עומסי תנועה רבים ומטרת הכפלת הכביש היא ולהקל על הגישה אל ומההתנחלויות שממערב לרמאללה לכיוון דרום וירושלים. על המשמעות של הכבישים הללו **ראו כאן**.

לכך יש להוסיף את תכנית החומש של משרד התחבורה לסלילה והרחבה של כבישים נוספים ברחבי הגדה. על פי תוכנית זו, מקודמים, בין השאר, כבישים להתנחלויות בעומק הגדה המערבית, שישראל תצטרך לפנות במסגרת הסכם עתידי, בין השאר עובדים בימים אלה על:

- **כביש הטבעת המזרחי** בין היישובים הפלסטיניים א-זעיים וענאתא, במטרה לאפשר כניסה חדשה לירושלים ממזרח, ולהקל על עומסי התנועה להתנחלויות מצפון לירושלים. **להרחבה ראו כאן**.
- הכפלת כביש המנהרות – בימים אלה **נערכות בדיקות ועבודת תכנון מפורטת לחפירת מנהרה נוספת**, מקבילה למנהרה הנוכחית, לכביש המנהרות שעוקף את בית לחם ממערב. הכביש נועד לאפשר פיתוח מואץ של ההתנחלויות באזור בית לחם לחבר אותם לירושלים ולחסוך את הפקקים והעומס הקיימים בכביש הנוכחי.

- נתיב תחבורה ציבורית ממחסום חיזמה לפסגת זאב – נמצא בעבודה, להקל את הכניסה לירושלים למתנחלי ההתנחלויות שמצפון לירושלים וממזרח לרמאללה.
  - מחלפון (הפרדה מפלסית) כיכר אדם – נמצא בעבודה. התנועה מצפון לדרום (בעיקר מתנחלים) תעבור בכביש מהיר מתחת לצומת הקיים, שימשיך לשמש את התנועה הפונה לכיוון קלנדיה (בעיקר פלסטינים). נועד להקל על הפקקים של המתנחלים מצפון לירושלים וממזרח לרמאללה.
  - עוקף נבי אליאס – בימים אלה מושלמת העבודה על כביש עוקף נבי אליאס, בסמוך לקלקיליה, שנועד להקל על תנועת המתנחלים באזור קרני שומרון והסביבה.
- כמו כן, בספטמבר נחנך מחלף בגין-גילה בדרך לכביש המנהרות שמאפשר למתנחלי ההתנחלויות שמדרום לבית לחם נסיעה רצופה ללא רמזורים ממרכז הארץ לגוש עציון.
- יש לציין שסלילת כבישים כרוכה באופן תמידי בהפקעת שטחים נרחבים של אדמות פלסטיניות. כל הכבישים מתוכננים מנקודת המבט הישראלית של פיתוח ההתנחלויות, וגם אם בחלק מהמקרים גם לפלסטינים יכולה להיות תועלת מכבישים אלו, הרי שהם לא נסללים לפי תפיסה תכנונית של הצרכים הפלסטינים ולכן, חלק מהכבישים משמשים למעשה מתנחלים ורק מעט מאוד פלסטינים. דבר זה מעמיד בסימן שאלה את התירוץ המשפטי הישראלי שמתיר להפקיע שטחים כדי להקים כבישים בשטחים הכבושים, בטענה כי הכבישים ישרתו גם את האוכלוסיה המוגנת (הפלסטינים).

ג. התפתחויות מדאגות במזרח ירושלים:

ב-5/9/17 פונתה משפחת שמאסנה מביתה בשייח ג'ראח, בעקבות תביעת מתנחלים שרכשו את הזכויות בנכס בסיוע של האפוטרופוס הכללי. הפינוי התרחש, ככל הנראה, לאחר שהממשלה איפשרה את מימוש פסק הדין נגד המשפחה שניתן כבר לפני חמש שנים. הפינוי סימן את פתיחת הסכרים בפני קידום תכניות שונות המאיימות על עתיד ירושלים והסיכוי לפשרה של שתי בירות בירושלים.

ב-16/7/17 אושרו להפקדה ארבע תכניות להתנחלויות בלב השכונה הפלסטינית שייח ג'ראח. ובמקביל אושרו תכניות לכ-2000 יחידות בשכונות הישראליות במזרח ירושלים.

באוקטובר אישרה עיריית ירושלים היתר בניה להקמת 176 יחידות דיור למתנחלים בלב שכונת ג'בל מוכבר. ועוד באוקטובר נחשף כי החלו העבודות על הכנת המכרז לבנייה בגבעת המטוס – תכנית שנחשבת קטלנית מבחינת הסיכוי לפתרון של שתי מדינות.

ואם לא די בכך, היוזמות להוצאת שכונות פלסטיניות מירושלים והקמת עיריות חסות עבורם (בדומה לבנטוסטנים של דרום אפריקה), החלו להיות מקודמות. לאחר שהצעת החוק להרחבת הגבול המוניציפאלי של ירושלים ולכלול בו כ-130,000 מתנחלים בהתנחלויות בסביבת ירושלים הורדה מסדר היום בלחץ אמריקני, הכריז השר אלקין על קידום היוזמה להפרדת השכונות הפלסטיניות מירושלים.

בנוסף, לאחרונה פורסם כי משרד האוצר העביר מיליוני ש"ח למשרד השיכון לצורך תכנון התנחלות חדשה של 10,000 יחיד בעטרות בלב הרצף הפלסטיני בין כפר עקב ובית חנינא.

כל ההתפתחויות האלה, אם ימומשו, ייצרו, מלבד הגברת הלחץ והמתח בירושלים, מצב שיקשה מאוד על היכולת של ממשלה ישראלית עתידית לפנות את ההתנחלויות הנדרשות כדי לאפשר הקמת בירה פלסטינית במזרח ירושלים, ולכן הן מהוות איום של ממש על פתרון שתי המדינות.

ד. גידול מואץ באוכלוסית המתנחלים שישראל תצטרך לפנות בהסכם

אחד המרכיבים החשובים שישפיעו על היכולת להגיע לפתרון של שתי מדינות הוא מספר המתנחלים שישראל תצטרך לפנות במסגרת ההסכם. נתוני למ"ס בשנים האחרונות מעידים על מגמה מדאיגה של גידול מואץ דווקא בהתנחלויות שישראל תצטרך ככל הנראה לפנות במסגרת הסכם – ההתנחלויות שמזרח לגבול המוצע ע"י יוזמת ז'נבה. על פי נתוני למ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה) [שפורסמו בספטמבר האחרון](#), נכון ל-31/12/2016 חיים בגדה המערבית 399,300 מתנחלים (לא כולל מזרח ירושלים), 172,185 מהם מתגוררים בהתנחלויות ממזרח לגבול יוזמת ז'נבה.

בשנת 2016 נוספו להתנחלויות 13,400 מתנחלים, 6,427 מהם (48%) בהתנחלויות שישראל תצטרך ככל הנראה לפנות. מאז שנתניהו נבחר כראש ממשלה ב-2009 עד היום נוספו 43,604 מתנחלים שישראל תצטרך ככל הנראה לפנות (שהם כ-40.3% מכלל המתנחלים שנוספו באותם שנים).

בנוסף, ניכר **שינוי בפרשנות המשפטית** של הממשלה ושל היועץ המשפטי לממשלה בשאלות הקשורות למותר ולאסור בהתנחלויות. כך למשל [האישור להשתמש בנכסים נטושים לטובת התנחלות](#), ואף לבצע פירוק שותפות לצורך כך, [והצעות שונות](#) לאפשר [הפקעת קרקעות בפועל](#). השינויים הללו וההכשרה המאסיבית של בניה בלתי חוקית של המתנחלים יוצרים **נורמליזציה של ההתנחלויות** ומסר שההתנחלויות הן חלק מישראל לכל דבר ועניין.

לכל אלה יש להוסיף את **ההתקפות על הדמוקרטיה** ועל אלה שמנסים להתנגד למהלכים הללו. בשבועות האחרונים [נתניהו הודיע שתקום ועדת חקירה פרלמנטרית](#) לארגוני זכויות אדם שמקבלים מימון ממדינות זרות; והודיע על תמיכתו בהצעת חוק שתאפשר סגירה של ארגונים שהחוק מגדיר אותם כפועלים "נגד צה"ל".

במקביל נמשכת מגמת **צמצום הנוכחות הפלסטינית והעליה בהיקף הריסות הבתים לפלסטינים** במזרח ירושלים ובאזור C. נזכיר את הודעת לבג"צ ב-24 בספטמבר 2017 על הכוונה [להרוס את בני הפלסטינים בחאן אלחמר](#) עד אפריל 2018. מהלכים אלה, שנועדו למנוע את הנוכחות הפיסית של פלסטינים באזורים שבשליטת ישראל, לצד היוזמות לסילוק השכונות הפלסטיניות שממזרח לגדר בירושלים, כמו גם הענקת מעמד מיוחד למתנחלי חברון, הם חלק מיצירת מערכת נפרדת לישראלים ולפלסטינים בשטחים.

סיכום:

כל ההתפתחויות הללו מעידות על **קפיצת מדרגה בקידום הסיפוח וחסמת האפשרות לפתרון של שתי מדינות**. אנחנו מתקרבים לישורת האחרונה לפני שפתרון של שתי מדינות יהיה כמעט בלתי אפשרי, והמצב הצפוי יהיה שנים ארוכות של סכסוך מדמם של שלטון ישראלי על הפלסטינים ללא תקווה לשינוי. כל מי שישראל יקרה לו צריך לפעול כדי לנסות לעצור את המגמה הזאת.